

ÚJHELYI JÁNOS

Fájdalom

Keresztanyám eltemette László nevű fiát, hét gyereke közül a legkisebbet, a legkedvesebbet és a legszerencsétlenebbet. A temetésen nem voltam jelen, két héttel később találkoztunk, részvértlátogatás volt ez már csupán.

(A fájdalom leírása lehetetlen vállalkozás. Képekre, villanásokra emlékszem: keresztanyám megnyitja a kiskaput; egy pillanatra öröm sugárzik az arcán, hogy engem lát, a keresztfiát; aztán összeszaladnak a ráncok az arcán, a szája eltorzul, könnypatak indul szeméből; ősi sirató énekként fakadnak ki belőle az első szavak. Jaj... jaj... drága gyermekem... hát ezt kellett megérnünk... hogy miért bánt engem az ég... egy évvel keresztapád után, most Laci is elment. Aztán váratlanul józanul. Na gyere már be, ne álljunk itt az utcán, mindenki minket néz.)

Öreg parasztház, némileg átalakítva, de nem annyira, hogy eredendő természetességét elveszítette volna. Az udvar gyerekkorom régi ismerőse: nyitott szín, üres istálló, fáskamra, tyúkól, disznóól, góré. Csak néhány baromfi szaladgál az udvaron, más állatot nem látok. Keresztanyám közel jár a hetvenhez, egyedül él, téessz-nyugdíjas. Most már végleg egyedül maradt, hogy nőtlen fia, a harminchárom éves László is meghalt. A többi gyermek rég elszakadt otthonról, a lányok férjhez mentek, a fiúk megházasodtak.

(Részlet anyám expresszszleveléből, melyben Laci haláláról tudósított. „...S végül egy szomorú hír, az unokatestvéred felakasztotta magát. Meghasonlott magával az az ember, nem tudott beilleszkedni a társadalomba, senkihez sem tartozott, és ivott is nagyon. A temetés időpontja bizonytalan, ha nem tudsz eljönni, küldjél egy táviratot. Szegény keresztanyád! Egyfolytában csak sír, mégis az édes gyermeke volt...”)

A fénycsíkokkal pásztázott, félhomályos konyhában ülünk le egymással szemben. Vasárnap van, júniusi délelőtt. A cipóm talpán érzem a nedves földpadló hűvösségét. Balra van a nagyszoba, jobbra tőlem a kicsi, a hátsó szoba. A konyhában rendetlenség nyomai. A sparhelten elmosatlan fazekak, tányérok, a sarokban felborult seprű, hátára fordult lapát. Keresztanyám feketében, mint egy öreg madár, kapkodva tesz-vesz. Valahonnan egy tányér pogácsát kerít az asztalra, aztán a kisszobába megy, félig töltött boros kancsóval jön vissza. — A torról maradt — mondja — és színültig tölt egy kétdecis poharat. — Ötven litert vettem, mert nekünk már nem maradt, Laci, tudod, Isten bocsássa meg... hát igen, ivott. Újévre már a kocsmából kellett bort hozatnom...

(Laci már fiatal korában alkoholista volt. Még egyetemista koromban történt, egyszer felkeresett a kollégiumban. Reggeli hat óra lehetett, amikor felzörgetett a gondnok néni: „Valami rokona várja lent, az unokatestvére, azt

mondja." Akkor Tatabányán dolgozott, bányász volt, máig sem tudom, honnan tudta meg a címetem. Ott álltunk egymással szemközt a szürke hajnalban. Fázósan dideregtem.

— Megkerestelek — mondta ő.

— Jól tetted. — Majd leragadtak a szempilláim.

— Hogy vagy?

— Jól.

— Igaz, hogy te tanár leszel?

— Igaz.

Idegesen megcsavarta fejét, láthatóan nem érezte jól magát a kollégiumban.

— Menjünk innen.

— Hová?

— Május elseje van, akárhová. Miattad jöttem ide, mutasd meg Pestet. A Gellérthegyre mentünk. Néztük a várost, a hidakat, a Dunát. A reggelből délelőtt lett, egyszerre megszólalt Laci.

— Szomjas vagyok, lehet itt sört kapni? Van pénzem, azzal ne törődj. Százforintos köteget húzott elő a nadrágja hátsó zsebéből.

— Van bőven, a bányászat jól fizet, te meg szegény diák vagy, mi?

Tizennégy üveg sört ittunk meg, ő tízet, én négyet, anélkül, hogy valamit is ettünk volna. Mert Laci az italra nem sajnálta a pénzt, de az ennivalóra annál inkább.

— Enni? Minek?! — nevetett a szeme és újabb söröket rendelt.

Akkor rúgtam be először sörtől. Dél tájban elnyúltunk a zöld fűben, és alkonyatig aludtunk. Laci ébredt elsőnek.

— Most hová megyünk? — kérdezte.

— Kikísérlek a pályaudvarra.

— Nem akarok még elmenni.

— Holnap dolgoznod kell.

— Megvár a bánya — mondta ő —, avval te ne törődj! Vagy utálsz? Megvetsz, ugye így van?

Az állomáson még ittunk egy sört, szinte fellöktem a már mozgó vonatra. Soha többet nem kerestem fel a kollégiumban.)

Beleiszom a borba, jólesik. Keresztanyám pohara érintetlen, száraz szemekkel mesél:

... Vasárnap volt akkor is, tisztességesen megebédeltünk, ahogy szoktunk. Délután lepihentem néhány percre itt — a kisszoba felé mutat —, talán egy órát aludhattam. Arra ébredtem, hogy Laci az ágyam szélén ül és engem néz. Mi van veled, te? — kérdeztem. De már láttam rajta, hogy ivott. Megrázta a fejét. — Semmi, semmi — mondta és csak mosolygott. Olyan furcsa nyugtalanság vett rajtam erőt, éreztem, hogy most el kell mennem hazulról, de rögtön. Felöltözök, be a városba, a középső lánynomhoz. De nem fogott a hely, az első busszal már jöttem is hazafelé. A ház üres volt, Laci sehol.

(Részlet a rendőrségi nyomozás jegyzőkönyvéből: „...K. László a fent nevezett vasárnap délutánon a vele egykorú, kétgyerekes V. Károllyal ivott a Szürke Bagoly elnevezésű helyi vendéglátóipari egységben. Cseresznyepálinkát ittak fejenként három-három decivel. Rendesen viselkedtek, nem keltettek feltűnést, záróra után, nyolc órakor, közösen távoztak el...”)

... Előkészítettem a vacsorát, ide az asztalra, de Laci csak nem jött haza. Vártam egy ideig, aztán gondoltam egyet, elmentem a legidősebb fiamékhoz, tévét nézni. Nagyon hosszú, háborús filmet játszottak, nem emlékszem már a címére, csak arra, hogy nagyon szomorú volt az egész, és sokat sírtam a film alatt, mert eszembe jutott a háború, a sok fájdalom, minden.

(Azon az estén a Magyar Televízió a Csenedesek a hajnalok című, kétrészes szovjet filmet vetítette.)

...Tizenegy óra elmúlt, mire hazaértem. A vacsora az asztalon érintetlenül, Laci sehol. Nyugtalan voltam és nagyon fáradt. Tudod, drága gyermekem, keresztapád halála óta én már nem vagyok a régi. Ő szegény, rákban pusztult el, és én ott voltam mellette az utolsó pillanatig. Szörnyű volt végignézni egy élő ember eleven elpusztulását. Nem kívánom még az ellenségeimnek sem... Szóval lefeküdtem a kisszobában, itt — száraz kezével újra a kisszoba felé bök —, magamra húztam a riglit, egyszerűen bezárkoztam, mert féltem Lacitól...

Keresztanyám elhallgat, belenyúl a poharába, lesüti a szemét, hallgat.

(Részlet a szomszédasszony, B. Gyuláné rendőrségi vallomásából: „... Ez a Laci fiú, mikor meghalt az apja, visszaköltözött az anyjához, azzal az indokkal, hogy ezentúl majd ő fog vigyázni a házra. Az ország isten tudja, melyik részéről jött éppen, sehol sem találta a helyét, az ital meg teljesen kifordította magából akkorra. Egyszerűen szörnyen éltek. Szemtanúja voltam, mikor egyik reggel baltával kergette körül az anyját az udvaron. Hogy ivott, az nem kifejezés, állandóan részeg volt. Legjobb tudomásom szerint, mióta hazaköltözött, nem volt állandó munkahelye. Alkalmanként eljárt dolgozni, de csak hetekre, később már csak napokra. Az anyja tartotta el, harmincvalahány éves korában is. Egyik délután meg arra lettem figyelmes, hogy egy tűzcsóvával a ház hátulja felé tart. Mit csinálsz, te szerencsétlen! — kiáltottam át a kerítésen. Magunkra gyűjtöm a házat — mondta röhögve —, úgyszincs értelme az életnek. Én meg visszakiabáltam: Hát nem szégyelled magad, te büdös kölyök, inkább akasszad fel magad az első fára, te megátalkodott, te semmirevaló. Az anyádát gyötörd!? És megfogadta a tanácsomat, felakasztotta magát. Mikor a történeteket megtudtam, idegösszeomlást kaptam, úgy érztem, én is részese vagyok a szerencsétlenségnek. Sokáig kórházban voltam... Most már jól vagyok, minden szavamért felelősséget vállalok, igen azt mondtam neki, hogy inkább akasszad fel magad, de arra nem gondoltam, hogy meg is teszi.”)

...Éjfél elmúlt, mikor arra ébredtem, hogy valaki jár-keel a konyhában és hangesen sóhajtozik. Te vagy az Laci, kérdeztem. Én vagyok! Miért nem alszol, te? Aludjon csak anyám, hagyjon engem... Látod gyermekem, ha akkor tudom, hogy mire készül, felkelek, nem hagyom magára. De ki gondolta? Azt mondta meg, ki gondolta?! Keresztanyám arcán könnypatak indul el, könnyörögve még egyszer megkérdezi: Mondjad, tehetek én róla?

(A kiégett mező közepén ültünk, Laci és én. Tehenet őriztünk. Laci idegesen tépdeste a megsárgult fűszálakat. Augusztus végén jártunk.

— Szóval te elmész a városba? Gimnáziumba?

— Elmegyek, már csak egy hét van a tanévnyitóiig.

— S velem itt mi lesz?

— Tanulnod kéne neked is.

— Nekem nem fog a fejem. Semmihez se értek.

A jószágok néhány méterre tőlünk zöld fűcsomókat kerestek, keringtek maguk körül.

— Haljunk meg — mondta Laci.

— Hogy gondolod? — kérdeztem csodálkozva.

A legelő szélén árválkodó akácfára mutatott.

— Akasszuk fel magunkat. Ott, látod, az az ág elbírna kettőnket is.

— Nem akarom.

— Gyáva vagy!

— Tanulni akarok!

— Akkor is gyáva vagy!

Az ötvenes évek derekát tapostuk, ő tizenhárom éves volt, én tizennégy.)

...Csak jött-ment a házban, én meg éberem hallgattam minden lépését. Egyszer csak kopogtatott az ajtómon: Anyám, eresszen be, beszédem van magával. Mit akarsz? — kérdeztem, de nem mozdultam ki az ágyból. Hallottam, hogy leereszkedik

a földre, és hogy sír, itt, az ajtó előtt. Bűdös kölyök megint beivott, gondoltam, és azért sem nyitottam ki az ajtót. Majd holnap számolunk. Beszélni kezdett. Soha olyan szépen nem beszélt, mint akkor. Ilyesfélét mondott: Magát szeretem a legjobban a világon, ne haragudjon rám, hogy megkeserítettem az életét, maga a legjobb asszony a világon, ne felejtse el és bocsásson meg... Aludd ki magad, te részeg disznó, mondtam erőltetve a haragot, mert csak egy hajszál választott el, hogy felkeljek és kimenjek hozzá. De hát erősnek kellett maradnom.

(Részlet V. Károly kétgyerekes családapa vallomásából, melyet a rendőrségen tett: „...Laci gyerekkori barátom volt, együtt jártunk iskolába, csak aztán ő elkerült itthonról. Megjárta Dunaujvárost, Ózdot, Inotát, meg az Isten tudja, merre, meddig. Országszerte csak csavargott, megpróbált az mindent. Az apja halála után, mikor hazaköltözött, újra barátoktunk. Ivott, persze, hogy ivott, de ki nem iszik. Nekem se sikerült az életem, pedig jó szakmám van, kőműves. És van két családom... Én csak a munkát ismertem az életben, a feleségem mégis mindig lenézett, pedig mindent előteremttem a családomnak. Telket vettem, építkeztünk rá, meg lehet nézni, már majdnem áll a ház, csak kívülről nincs bepucolva... Szóval egyszerre hazajött Laci. Megviselt volt, elhasznált. Egyre többet járt hozzánk, a feleségem gyűlölte, ezért egyszer, mikor kiutasította a házunkból, meg is vertem az asszonyt, pedig emberhez én még nem nyúltam. Laci vetette fel, hogy legyünk öngyilkosok. Először csak nevettem rajta, nősülj meg, csinálj gyerekeket, akkor majd megnyugszol, mondtam neki, de Laci menthetetlen volt. Nem érdekelte már azt semmi más, csak az ital. Szerettem volna segíteni rajta, aztán mégis sürgetője lettem a vesztének. Azon a vasárnap délutánon együtt ittunk. Nem tudom pontosan, hogyan történt, megint felhozta az öngyilkosságot, és a kérélése végül is igent mondtam. Rendszerben van, akasszuk fel magunkat. Úgy terveztük, hogy még azon az éjszakán megteesszük. Laci azt mondta, a kötelet már megfonta mindkettőnknek. Hazajöttünk, itthon még ittunk, aztán eldőltem, többre nem emlékszem. Csak másnap délelőtt tudtam meg, hogy Laci felakasztotta magát. Nem, én nem érzem magam bűnösnek; bár, mint mondtam, családi okokból kifolyólag nehéz az életem, de azért arra sohasem gondoltam, hogy én... Nagyon sajnálom. Amióta itthagyt bennünket, egyedül érzem magam. A barátom volt. A feleségem az eset után elköltözött tőlem, magával vitte a két gyereket is. De én bízom benne, hogy visszatérnek hozzám és megbocsátanak. Lacit nagyon szerettem, ott voltam, mikor elföldeltük. Borzasztó érzés volt. Én nem hittem, hogy megteszi, igazán nem gondoltam...)

...Nehezen jött álom a szememre.

Keresztanyám újra tölti a poharamat: — Igyál kisfiam!

...De aztán mégis csak elaludtam. Keresztapáddal álmodtam. Láttam a ravatalon, a rák teljesen szétette akkorra. Olyan volt, mint egy gyerek. Törékeny kisgyerek. Többször felriadtam, hallottam, hogy Laci járkál, jön-megy. Már hajnalodott. Talán, ha akkor felkelek, talán megmenthettem volna az én fiamat.

(Utolsó találkozásom Lacival. Pestről igyekeztem hazafelé, a debreceni nagyállomás előtt buszra vártam. Egy kéz nehezedett a vállamra, ő mosolygott rám.

— Hazafelé, testvér?

— Haza.

— Hallom, nagy ember lett belőled?

— Nagy ember?!

Rámosolyogtam.

— Látom, te is rendszerben vagy. Új ballonkabátod van, kalapot hordasz, komoly felnőtt lettél.

— Harminchárom éves vagyok. Épp ideje.

— Múlik az idő.

— Az bizony múlik.

A falunk közepén állt meg a busz, szorongattuk egymás kezét.

— Hát akkor... — búcsúzott Laci.

— Igyunk meg egy fröccsöt, — mondtam hirtelen.

Valahogy nem tudtam elválni tőle.

— Hát ha meghívsz, mert nekem nincs pénzem. Még csak két hete dolgozom. Aztán meg takarékoskodni is kell. Roskadozik a ház, alakítani kell, arra gyűjtök.

A falu presszójában megittunk egy-egy üveg sört.

— Emlékszel, mikor meglátogattál, még egyetemista koromban, a kollégiumban? — kérdeztem.

— Nem emlékszem — mondta Laci — és valahová messzire bámult —, semmire se emlékszem, ne haragudj... És most már mennem is kell. De azért gyere el hozzánk, anyám örülni fog neked. Gyere el.

Nem tudtam akkor elmenni, és már csak a halálhíreről értesültem.)

... Reggel korán ébredtem, megyek a felsőszobába, Laci sehol. A pizsamája, mert azt is vettem neki, érintetlenül az ágyán. Kerestem: Laci, Lacikám, hol vagy kisfiam? Aztán kimentem az udvarra, és akkor láttam meg, ott csüngött a szín belső oldalán. Már nem volt élet benne.

(Laci búcsúlevele. Alig olvasható, kusza sorokban ennyit hagyott maga után. „... Minden testvéremet szerettem, de leginkább anyámat, neki köszönhetem, hogy felnevelt, és hogy eddig is éltem. Nem kívánok tovább élni, ezért bocsánatot kérek mindenkitől, a halálom ne okozzon fájdalmat nektek, önként választottam. Csak egy kérésem van, ne engedjétek felboncolni, azt ne engedjétek, búcsúzom, Isten áldjon benneteket. Laci.”)

Távoli harangszó szűrődik be a félhomályos konyhába. Keresztanyám megrebben, bocsánatkérően néz rám.

— Nem haragszol? Nekem most el kell mennem. Nem tudtam, hogy jössz.

— Hová megy?

— Harangoznak, ez már a második, nem szeretnék elkésni.

Amióta az eszem tudom, a családom nem tartotta a vallást, messzire elkerülte a templomot. Kivéve persze az ünnepélyes eseményeket, keresztelőt, esküvőt és a temetéseket. Keresztanyámat, apám nővérét sem láttam még sohasem templomba menni, most oda indul. Elkísérem a templom ajtajáig, megkérdezi.

— Nem jössz be?

— Nem.

— Nekem már nincs más vigaszom, talán van Isten, ugye van Isten? — kérdezi keresztanyám és várakozóan néz rám.

— Nincs Isten.

Mire magamhoz térek, már nincs mellettem.

(Részlet anyám leveléből, melyet Laci temetése után írt: „... Szomorú volt, talán jobb is, hogy nem voltál itthon. A családtagokon kívül alig voltak néhányan, és az eső is esett. A kérését, hogy ne boncolják fel, nem teljesítették. Tudod, a rendelet kötelez. A testvérei, mind a hat, családostul, napok óta itthon rostokoltak, az ország különböző részeiről jöttek és alig várták már, hogy megjöjjön a boncolási jegyzőkönyv. Mindenkinek megnyugvás volt, mikor végre eltemettük Lacit. Keresztanyádnak már nem voltak könnyei, kiszáradt szemekkel nézte, mikor a koporsó leereszkedett keresztapád mellé. Isten bocsássa meg nekem, én meg arra gondoltam, hogy talán lesz még néhány nyugodt éve ennek a szegény asszonynak, mert nem volt könnyű az élete... Én amúgy jól lennék, csak éjszakánként arra riadok, hogy én is egyedül vagyok, s te messze vagy; úgy érzem, hogy elfáradtam, és megöregedtem. Írjál már, drága nagyfiam. Sokszor csókol: anyád.”)